

Perenner

Perenner är vackra blommor som kommer igen år från år och som vi gärna vill ha i vår trädgård. Perenn betyder just evig, beständig. Det vi kallar perenner i trädgården är de örtartade fleråriga växterna som vissnar ner varje höst men kommer igen till våren. Det är alltså bara de underjordiska delarna som övervintrar. Med perenner kan man planera så att man har olika blommande växter från vår till höst. De är för det mesta lättskötta växter bara de får rätt förutsättningar från början.

Fackelblomster
Lythrum salicaria (och
Astilbe sp.).

Ståndorter

Att välja rätt perenner till trädgården görs lättast med en ståndortsanalys. Med *ståndort* menas växtplatsen och dess egenskaper, kopplat till den enskilda växten. Faktorer som påverkar ståndort är näringstillgång, ljustillgång, vattentillgång, markens pH-värde, jordart, mullhalt, mikro- och makroklimat. Det är också viktigt att veta att perenner är mer eller mindre krävande vad det gäller ståndort.

Ett gemensamt krav hos alla perenner, med undantag av vattenväxter, är att få växa i väldränerad jord. Har man problem att få perenner övervintra i lerjord kan en upphöjd rabatt vara lösningen. Här följer mer om ståndorsfaktorerna och deras betydelse.

Jordart och jordmån

Jordart beskriver jordens två beståndsdelar, mineral och organiskt material. **Mineral** är mer eller mindre finfördelad berggrund: grus, sand, mo, mjäla och lera i fallande ordning efter storlek. Både vatten och näring rinner fortare genom jordlagret i en rabatt med grusig jord (stora partiklar) än i en med lerjord (små partiklar).

Grusjord är varm och mager (näringsfattig). Vatten rinner snabbt igenom jorden på vintern och kyler inte ned den lika mycket som en lerjord. På sommaren rinner även näringsämnen igenom grusjorden lika fort medan de stannar kvar längre i lerjord. Av dess skäl betraktas lerjord som kall och fet (näringsrik).

Jordens **organiska** del består av förmultnade växt- och djurdelar samt levande och döda mikroorganismer = humus. *Jordmånen* är det översta jordlagret och består till stor del av humus. De flesta perenner, med undantag av stenpartiväxter, vill ha en humusrik jord till ett djup av 30–50 cm. Är mineraldelen stor i jordmånen kan man öka humushalten genom att tillföra organiskt material. Torvmull, kompost, barkmull, täckbark, ko- och hästgödsel samt tång är organiska material som man med fördel kan jordförbättra med.

Organiskt material gör grusjord mer fuktighets- och näringshållande, lerjorden mer lättbearbetad och porös. Till skillnad från jordens mineraldel minskar den organiska delen efter hand och man måste därför ständigt tillföra organiskt material.

pH-värdet

Surhetsgrad i jord anges med *pH-värde*. Det neutrala värdet är 7. Jordar med pH-värde under 7 är kemiskt sura och jordar med pH-värde över 7 kallas basiska eller alkaliska.

Våra bergarter, till stor del grunden till våra odlingsjordar, har olika kemisk sammansättning. Granit och gnejs har lågt pH-värde medan kalksten och sandsten har högt. Därför är både sanden och leran på kalkstensrika Gotland basisk medan motsatsen gäller västkusten där granit och gnejs dominerar. Surt nedfall med nederbörd, tall- och granbarrs samt eklövs låga

pH-värde påverkar också jordens kemiska surhetsgrad. Många örter som timjan och salvia föredrar en jord med högt pH-värde, många marktäckare i woodland och lund vill hellre ha ett lågt. Det enklaste sättet att mäta pH-värde är att lösa upp jord i vatten och doppa lackmuspapper som med sin färg indikerar vilket pH-värde jorden har.

Vatten

Vet man t ex att man har en torr sandjord är det bättre att se sig om efter mer torktåliga perenner, tänk ståndortsanpassat! Oftast kan gråa smala blad indikera att växten tål torka bra, t ex många malörtsarter och lavendel.

Givetvis måste alla nyplanterade växter vattnas rikligt under första året så att rötterna utvecklas bra. Vattna hellre sällan men mer varje gång så att rötterna letar sig nedåt.

Året efter plantering ska man inte behöva vattna perennerna alls förutom vid långa torrperioder. Torkar perennerna bort efter ett par säsong har man satt dem på fel plats!

Näring

Man kanske kan tro att alla perenner vill ha så mycket näring som möjligt, men får pionen för mycket kväve blommar den nästan inte alls, bladtillväxten gynnas och växten blir lång och ranglig, det gäller för många perenner. Arter som helst vill stå på en näringsfattig jord, t ex vit malört, blir också långa och rangliga och lägger sig lätt längs med marken ifall de får för mycket näring. Gödsla med måtta och eftertanke!

Makro- och mikroklimat

Makroklimat är klimat på t ex en geografisk ort. Makroklimat på vintern ser olika ut i olika delar av vårt land. Ett djupt snötäcke

Stor ormrot *Bistorta officinalis* i en forsythiabuske.

i norr kan skydda perennernas rötter medan barvintrarna i Sydsverige kan vara ödesdigra för perennerna, speciellt om de står på lerjord. Under sommaren är antal soltimmar per dygn större ju längre norrut i landet man befinner sig. Inte att undra på att ridarsporrar blir högre med klarare färger i Norrland än längre söderut!

Mikroklimatet är klimatet på en liten begränsad yta, kanske bara en kvadratdecimeter stor, och hänger ihop med väderstreck- en, sol och skugga, blåst och lä.

Har man en stor sten i trädgården har man helt olika mikroklimat norr och söder om stenen. På sydsidan värmer solen upp jorden och stenen som i sig fungerar som en värm tank. På nordsidan kommer solen inte åt och här blir det mycket kallare. Murar, stödmurar, häckar och buskage fungerar på samma sätt. Dessutom kan häckar och bus-

kage sila vinden och man får mer lä i trädgården, något som gynnar mikroklimatet. Man brukar räkna med att buskar ger lä två till tre gånger sin egen höjd.

En bra första åtgärd i en ny trädgård är att skapa lä genom att plantera häck eller buskage i det väderstreck det blåser mest. För att förbättra mikroklimatet ytterligare kan man ha stenar i perennrabatterna, både att gå och se på, och att täcka jordytan med grus.

Samma sorts perenn kan se helt olika ut i skilda delar av trädgården med sinsemellan olika mikroklimat. Byt plats på växter som inte trivs så hittar ni säkert rätt plats till slut!

Användningsområden

Höjd på perenner kan skilja från ett par cm till ett par meter, det gör dem till mångsidigt användbara i trädgården. Fler av de låga perennerna är marktäckande och passar som undervegetation till buskar eller istället för gräsmatta.

Mellanhöga perenner passar ofta som sällskap till rosor. Väljer man perenner som blommor tidigare eller senare än rosorna förlängs blomningssäsongen.

Riktigt höga perenner som rosenflockel, vippvallmo, elefantgräs och höstsolros fungerar utmärkt som en insynsskyddande häck under sommaren.

Blad är ofta lika vackra som blommorna och har en betydligt längre säsong. Olika bladformer bredvid varandra i rabatten är alltid vackert. Vissa perenner som funkia har också blad som kan skifta i vitt eller gult, medan andra har brunröda blad.

Planteringen

De flesta perenner är krukodlade och kan därför planteras så länge det inte är tjäle i jorden. Planteringsavstånd varierar med perennens storlek. Små stenpartiväxter kan

planteras med 15 cm planteringsavstånd medan stora ståtliga solitärer kanske behöver ha 60 cm mellan varje planta. För de flesta mellanhöga, 50–100 cm höga perenner är 30 cm ett bra planteringsavstånd. Jorden bör vara lucker vid planteringen och 40 cm djup. För ökad färgupplevelse och harmoni i perennrabatten är det bättre att satsa på färre sorter och fler plantor av samma sort. En grupp av 3–5 plantor av samma sort brukar

räcka för att perennrabatten ska få många beundrande blickar.

Läs mer i särtrycket ”Planera med perenner” av Johnny Mattsson som du beställer via Riksförbundet Svensk Trädgårds hemsida www.tradgard.org.

Text: **Johnny Mattsson**

Bild: **Ann-Catrin Thor**

Perenner för alla lägen

Här följer ett axplock av odlingsvärda perenner för trädgårdens alla hörn.

Torra skuggiga lägen

Aster macrophyllus, glandelaster
Bergenia cordifolia, hjärtbergenia
Geranium phaeum, brunnäva
Omphalodes verna, ormöga
Vinca minor, vintergröna

Fuktiga skuggiga lägen

Adiantum pedatum, frilandsadiantum
Astilboides tabularis, parasollblad
Glaucidium palmatum, lunddocka
Rodgersia podophylla, bronsrodgersia
Sanguinaria canadensis, blodört

Torra halvskuggiga lägen

Dryopteris filix-mas, träjon
Epimedium x rubrum, röd sockblomma
Geranium maccrorrhizum, flocknäva
Phlox stolonifera, krypflox
Waldsteinia ternata, waldsteinia

Fuktiga halvskuggiga lägen

Bistorta officinalis, stor ormrot
Brunnera macrophylla, kaukasisk förgätmigej
Euphorbia palustris, kärrtörel
Filipendula purpurea, japanskt älggräs
Thalictrum delavay, violruta

Torra soliga lägen

Festuca glauca, blåsvingel
Geranium sanguineum, blodnäva
Nepeta x faassenii, kantnepeta
Potentilla megalantha, storblommig fingerört
Sempervivum, taklöök

Fuktiga soliga lägen

Astrantia major, stjärnflocka
Darmera peltata, sköldbräcka
Iris sibirica, strandiris
Ligularia veichiana, gullstav
Lythrum salicaria, fackelblomster

Utdrag ur ”Planera med perenner” där du hittar fler tips.

RIKSFÖRBUNDET
SVENSK TRÄDGÅRD

Nytorpsvägen 34, Box 2966, 187 29 Täby, tel 08-792 13 15, www.tradgard.org